

TREI POEȚI GORJENI

dr. ION MOCIOI

1. EMANUEL PĂRĂIANU

(1863—1916)

Scriitorul Emanuel Părăeanu, ale cărui cărți de proză sau versuri au apărut numai la Tîrgu-Jiu, este uitat și de tîrgujieni, de multă vreme, dar pe nedrept. Un cărturar care l-a cunoscut îndeaproape, Iuliu Moisil, îndemna încă la sfîrșitul deceniului al treilea să-l cunoaștem, cînd scria : „Ar fi dorit să se găsească un admirator al poetului gorjean, care să adune toate lucrările sale în poezie și proză, să le așeze într-un buchet și să le dea laolaltă publicității¹”. Într-adevăr, deși nu toate lucrările lui sînt de valoare, merită să-l aducem din uitare, căci a fost poetul anilor din jurul lui 1900, care a constituit primul cenaclu literar gorjean și a fost bine cunoscut în epocă. Etichetarea lui ca „un prozator și un versificator modest, cu o notorietate limitată, provincială² — fie și numai atît — ne îndreptățește să ne aplecăm asupra trudei lui scriitoricești și să-l îndrăgim ca pe al nostru.

Emanuel Părăeanu s-a născut la 11 martie 1860, în comuna Izvoarele — Gorj, într-o veche familie oltenească. Părăenii erau urmașii banilor Olteniei. Un ban Hamza Părăianu trăia pe la 1600. Din neamul său a fost savantul moldovean Spătar Milescu. Marele postelnic Danciu, fondatorul mănăstirii Pologragi (1650), a fost omorît la 1659 de domnitorul Mihnea III, împreună cu fiul său, logofătul Preda³, și alți boieri, pentru pricini încă neelucidate. Un alt fiu al lui Danciu, Barbu Milescu, numit astfel după moșia lor din Milești, a fost o personalitate despre care vorbesc adesea cronicile muntene.

EMANUEL PĂRĂIANU

Se poate urmări genealogia poetului Emanuel Părăeanu. Tatăl său se numea Constantin Părăeanu, născut în 1823 la Tirgu-Jiu. Bunicul poetului a fost Ștefan Părăeanu, polcovnic pe la începutul secolului al XVIII-lea. Străbunicul său, Ion Părăeanu, era nepotul lui Staico, fratele mai mic al marelui postelnic Danciu'.

Mama poetului a fost Maria Pleșoianu — Dobrescu.

„Moșul” său din partea mamei, Dumitru Pleșoianu (1811—1880), a stăruit să se înființeze la Tirgu-Jiu școala normală și a îndemnat oficialitățile înalte ale vremii să se realizeze șo-

seaua națională de pe defileul Jiului spre Petroșani. Bunicul lui Părăeanu a publicat o „Privire asupra instrucțiunii publice române” și o carte despre folosirea rachiului de drojdie în tratarea unor maladii. Mătușa lui, Fima Pleșoianu, a fost scriitoare și, poate, ea i-a dat îndemnul și firea de a se apropia de poezie.

Emanuel Părăeanu avea suflet de poet. A ajuns militar și, militar fiind, n-a părăsit poezia. De ce a ajuns militar? Poate pentru că moștenea firea bunicului Dumitru Pleșoianu, prietenul nedespărțit al generalului Gheorghe Magheru, deopotrivă luptători pentru o patrie românească liberă și înfloritoare.

„Am crescut în ochii acestor doi bătrâni — va spune poetul, mai târziu, prin 1913, în fața învățătorilor și preoților din județ — și îmi reamintesc și acum, deși a trecut foarte mult de atunci, cum de multe ori în copilărie, pe când mă întorceam de la școală, îi găseam pe amîndoi acasă stînd de vorbă și pășeam pragul, în loc să le sărut mîna cum se obișnuia pe vremuri, și cum se mai obișnuiește și acum pe unele locuri. Mă opream înaintea generalului Magheru și îi recitam cu glas tare următoarele versuri pe care moșu-meu Pleșoianu mă învățase să le zic : «Astfel e românul și român sînt eu / Și sub jugul barbar nu plec capul meu !».

Zîmbeau de bucurie amîndoi prietenii ascultîndu-mă și, după ce isprăveam, îmi întindeau mîinile să le sărut însoțite de cîte un «bravo !» și o sărutare pe frunte, care mă făcea(u) să tresar de mîndrie, parcă cine știe ce faptă mare săvîrșisem; iar, cînd ieșeam pe ușă, auzeam pe generalul zicînd : «Să-ți trăiască nepotul, Pleșoiene !». Apoi exclama : «Viitor de aur țara noastră are / Și prevăd prin secolii a ei înălțare !». Desigur că generalul cînd recita aceste versuri se gîndea și la copiii săi și la generația cu care vor crește împreună.

S-au stins de mult acești doi bătrîni gorjeni care își iubeau așa de mult țara și neamul, înainte ca să-și vadă toate visele cu desăvîrșire împlinite (...)”⁵.

Același sentiment puternic, dragostea de țară, și dorința redeșteptării naționale îl vor stăpîni pe Emanuel Părăeanu pînă la moarte. În cartea sa **Suflet din popor**, publicată cu doi ani înainte de a pleca în huma țării, mărturisea: „Am scris aceste istorioare originale, în care se oglindește firea poporului nostru, mai cu seamă pentru sătenii de la țară și cei din armată, ca, văzînd faptele săvîrșite de eroii povestirilor care sînt din sînul lor, să-și dea mai bine socoteala de renumele care l-au moștenit de la strămoși (...), să meargă mai repede pe drumul luminos, pe care au apucat, de redeșteptare economică, culturală, patriotică și națională, ca să înfăptuiască mai în grabă, visul de mărire și de fericire al neamului românesc”⁶. N-a fost mai prejos de lupta generației lui Gheorghe Magheru.

După studiile liceale urmate la Craiova, a frecventat cursurile școlii de fii de militari, din Iași, și s-a înrolat apoi în armată, unde a muncit de la 1886, pînă la 1910, cînd s-a pensionat pe caz de boală. A primit calitatea, de rezonanță romană, „Serviciul militar de 25 ani” și trei titluri cavalierești, între care și al „Stelei Române”. Ca militar, în 1903, a fost trimis în Rusia, alături de generalul Averescu și colonelul Găiseanu, să reprezinte țara la un jubileu al regimentului Vologda, ceea ce dovedește că poetul-căpitan a reușit să-și facă pe deplin datoria și sub arme.

În familie a avut un climat propice poeziei. Soția sa, Constanța, era fiica revizorului școlar Tache Frumușanu, fost președinte de magistrat, și sora Ecaterinei, nevasta lui Ștefan Dobroneanu, fost senator și primar al Tîrgu-Jiului. În casa din orașul Jiului de Sus și-a format o bibliotecă și un salon de discuții literare, prin care a atras la dezbateri alte personalități locale. Numele său din familie, Manolache, a ajuns popular în Tîrgu-Jiu. deși biografiile l-au considerat pseudonim⁷ pentru că poetul a semnat deseori astfel.

Primele poezii scrise de Emanuel Părăeanu datează din anii de școală militară de la Iași, mai precis din 1883, după mărturisirea sa⁸. Una dintre primele poezii, datate „Iași 1883”,

este **La inaugurarea statuii lui Ștefan cel Mare**, poezie patriotice în stilul lui Vasile Alecsandri, dar cu alt suflet :

„Te salut ziuă frumoasă și de glorie măreață

Ce din veac în veac păstrată te arăți în ăst minut

Luminind cu al tău soare un popor ce plin de viață

Fericit, vesel sârbează măreția din trecut !

Pe un pedestal de inimi pe Ștefan domnul cel Mare

Țara mândră îi ridică din trecutul glorios,

Dintr-un veac de biruință, mare-n pace, în luptă tare,

Păstrînd limba și credința de dușmanul fioros.

Și-nălțat de ea cu fală, un popor întreg s-adună

Îmbrăcat de sărbătoare și, cu inima săltînd

De o glorie măreață, a lui frunte încunună

Și prezentul se închină la trecut, îngenunchind.

Ștefan ! Ștefan ! Domnul mare în tot locul se aude

Și al lui nume dus de vînturi își ia 'drumul nesfirșit

În Cosmin, Dumbrava-Roșie, printre frunze-ncet pătrunde

Tremurînd pădurea-ntreagă cu stejarul neclintit.

Valea-Albă, l-al său nume, se deșteaptă de-o-dată

Și pe oasele-nălbite zace scris la orice pas,

Mare-i domnul și poporul cînd legați de-aceeași soartă

Pentru țară își dau viața alergînd la al său glas.

Mare ești, o, Doamne Ștefan ! Al tău nume îl cinstește

Tot Românul, mic și mare, ce în țară e stăpîn,

Peste vatra pămîntescă avînd limba ce-o iubește,

Care tu, mărite doamne, le-ai scăpat de la păgîn".

Se știe că Părăeanu a publicat unele versuri în „Curierul” (1884—1886), altele în revistele bucureștene „Lumea ilustrată” (1891—1896), „Revista theatrelor” ș.a., iar cele mai multe în revistele și ziarele gorjane : „Jiul” (1894—1895), „A-micul tinerimei” (1895—1908), „Ardeicul” (1896), „Lupta Jiului” (1896—1898), „Sezătoarea săteanului” (1898—1916), „A-micul poporului” (1898—1905), „Lumina satelor” (1899—1900), „Bazarul” (1899—1907), „Speranța” (1902—1903), „Călăuza Gorjului” (1905), „Lumina” (1910), „Unirea neamului” (1914—1916) și „Calendarul Gorjului” (1910).

Emanuel Părăeanu a fost poetul reprezentativ al primei reviste gorjene „Jiul”, apărută la Tîrgu-Jiu de la 15 aprilie 1894 pînă în mai 1895. A înserat în paginile „Jiul”-ului 30 de poezii, în majoritatea lor antologice prin expresia artistică, prin sensibilitatea sporită față de oamenii simpli și necăjiți, prin cîntecul pur al dragostei și strigătul de dreptate. Să ne amintim de **Cerșetoarea**⁹, inspirată din viața nefericită a mamei poetului N. Dărbulescu-Alin, **Pe banca Curții cu jurași**¹⁰ și **Doanne, vezi cît sînt de răi**¹¹. Interesante sînt în această revistă și trei proze scurte: **Din notițele unui medic**, **E demult, demult de tot** și **Din călătorie**. Alte lucrări remarcabile le găsim în celelalte publicații la care a colaborat și în cărțile pe care le-a publicat: **Nicu Steluță (1839)**¹², **Umbre și lumini (1896)**¹³, **Cartea săteanului (1897)**¹⁴ și **Suflete din popor (1914)**¹⁵.

Volumul de poezii reprezentative publicat de Emanuel Părăeanu este **Umbre și lumini**, care cuprinde versuri sociale și poezii erotice dovedind orientarea către aspecte întunecate ale vieții sau către înălțările ei prin fapte de laudă și de trăire sentimentală intensă. Cele mai multe dintre aceste poezii au apărut mai întîi în „Jiul”; unele sînt inedite. Multe poezii din revistele cu apariție după 1896 nu au mai fost reluate în alt volum, cum sînt **Hojoaica**¹⁶, **Cu drag**¹⁷, **Viteazul răsplătit**¹⁸, **Patul ei** și **„Ce noroc**¹⁹, **Scrisoare**²⁰, **Singur**²¹ ș.a. din „Șezătoarea săteanului”, **La Pievna**²² din revista „Lumina”, **Rezervistul** și **De strajă**²⁴ din „Amicul poporului” etc.

Poate pentru că era militar și a fost crescut în cultul jertfei pentru patrie, Emanuel Părăeanu da semne de obsedat al trecerii neașteptate în neant, după cum se poate observa în motto-ul la volumul **Lumini și umbre**, care cuprinde astfel de expresie: „(. . .) cînd în drumul vieții mă depărtez de leagăn și mă apropiu de mormînt (. . .)”. Avea atunci numai 33 de ani, dar era în deplină maturitate. În ultimii doi ani, crease aproape toate poeziile reluate în volum, pe care le publicase mai întîi în revista „Jiul” (1894—1895) și le citise probabil în cenaclul revistei, unde participau redactorii ei și alți intelectuali din Tîrgu-Jiu, însuflețitori ai unei mișcări culturale de renume.

Versurile lui Fărăeanu sînt curgătoare, chiar dacă nu au deosebită strălucire. Cele mai întinse folosesc mijloacele prozei rimate, cum sînt **Ancuța, Zinzolina, În spital, Antoniu Mag-nu ș.a.** Au fost scrise pentru educația etică a cititorilor ori din impulsul milei pentru subiecții unor cazuri extreme ale vieții de odinioară. Impresionantă între acestea este **Lăutarul**, izvor de profundă simțire omenească :

....Cîntă lăutarul dulce, cîntece de veselie,
Și mesenii ce-l ascultă, de plăcere amețiți,
Unii-i dau voioși paharul, alți bani cu dărnicie ;
Si el cîntă. mereu cîntă, ca să-i țină fericiți.
În cîntarea lui voioasă, Doamne, cine-ar fi ghicit
Pe copilu-i mort de-acasă, ce atîta l-a iubit !
Cîntă lăutarul. cîntă pentru ziua-nmormîntării,
Să plătească bine popa care i-o cînta pe drum,
Lumînări s-îi dea destule : mîine-i ziua îndurării
Suferinței lui de tată ! Pentru bani cîntă acum !
Rîd mesenii, bat în palme, bucuroși se-nveselesc ;
Cîntă lăutarul, cîntă, nimeni jalea-i nu-i ghicesc²⁵.

Poeziile de dragoste sînt poate cele mai frumoase creații ale lui Emanuel Părăeanu. A fost, de altfel, o fire care a căutat fericirea în iubirea pasionată. De aceea, zicea ca-n glumă într-o poezie :

..Căci iubirea izbăvește
Orce suflet păcătos.
Și înaintea frumuseței
S-a făcut om și Cristos !"

ori altă poezie :

..Căci stelele scînteietoare
Nu sînt ca ochii ei.
Nu cu lumini fermecătoare
Ca ochii de femei".

Se citesc cu atenție astfel de poezii : **De-acum Noapte dulce !, Ce-ai simțit ?, Unde aleargă gîndul tău, De ce ?, În zadar caut odihnă..., Dacă mă sărutai, Ochii de femei și altele.**

Crezul vieții și iubirii este mai clar exprimat într-o glosă numită **Fantezie** :

„Eu sînt logodit de soartă
Cu gîndirea ce mă poartă
Ca pe-o umbră ușurică :
Zică-mi toți ce-or vrea să-mi zică.
Ura și necazu-n viață,
Cu privirea lor de gheață,
Pentru mine nu-s nimică :
Nici nu-mi pasă, nici nu-mi strică
Cu iubirea sînt de mîină,
Îi sînt sclav, îmi e stăpîină,
Fără ea și poezie
Lumea-mi pare tot pustie.
Eu cu razele din soare
Împletesc păr la fecioare
Și le fac să-mi placă mie ...
Fantezie ! Fantezie !”²⁶

Continuînd încercările în proză din volumul de nuvele **Nlca, Steluța**,²⁷ prozatorul Părăeanu publică în 1896 fascicule „Cartea săteanului” (nr. 1—10), un ciclu de nuvele inspirate din viața oamenilor din popor, cu scop moralizator pentru săteni și militari, pe teme de dezrădăcinării, influenței nefaste a orașului, degradării vechilor rosturi și obiceiuri rurale. Re-luate în volum integral în 1897, nuvelele **Pe scările tribunalului, Smaranda, Radu Perceptorul, Nițu sergentul, Doctorul de plasă, Popa Ion și altele**²⁸ se constituie într-un document al literaturii umanitariste de nuanță presămănătoristă de la sfîrșitul secolului al XIX-lea.

Stilul alert și accesibil, coloratura folclorică și alte calități de narator ale lui Emanuel Părăeanu prevestesc povestirea sadoveniană și creația în proză a clasicilor noștri din pragul secolului XX.

Ultimele lucrări ale scriitorului Emanuel Părăeanu au fost grupate în volumul **Suflet din popor**, din 1914²⁹; dintre acestea atrage atenția o piesă de teatru într-un act, **Dinu Sergentul — Viteazul de sub Parîng**, despre un episod din războiul din 1877—1878.

O parte din creația lui Părăeanu, într-adevăr, merită să fie restituită într-o plachetă literară, cel puțin pentru gorjenii și urmașii celor care i-au recunoscut acea „notorietate provincială”, despre care s-a mai vorbit³⁰.

Sfirșitul lui Părăeanu a fost tragic. În 1913 s-a îmbolnăvit de nervi. S-a internat, pentru zece zile, la un sanatoriu din București, unde și-a recăpătat sănătatea. În 1914, boala a recidivat și s-a agravat printr-o gălbinare. Treptat, poetul și-a pierdut puterile în fața vârstei și, în 1916, la 4 decembrie, a murit în sanatoriul din București. A suportat cu greu și căderea țării sale sub ocupație germană. Trupul său a fost înmormântat în cimitirul „Sf. Vineri” din Capitală, unde i se închiariase loc pentru zece ani. După expirarea acestui termen, trupul dezhumat a fost adus în cavoul familiei, din cimitirul de la Tîrgu-Jiu³¹, în decembrie 1927, prin grija soției, Constanța.

Părăeanu își dorise altfel moartea. Cu douăzeci de ani înainte de trecerea peste Styx, în 1896, în poezia **La moartea mea**, scria cu nostalgia dragostei de neuitat :

„La moartea mea o să găsiți,
Pe fund într-o lădiță,
Un suvenir de ani trecuți :
Din păru-i, o șuviță,
Și lângă ea, pitit un vraf,
Scrisori dulci de iubire,
De mult acoperite-n praf,
Ascunse de iubire.
La moartea mea, să le citiți,
Să aud încă cuvinte
De ani trecuți și mult iubiți,
În loc de vorbe sfinte.
Iar când va fi să mă-ngropați,
Să-mi fie somnul dulce,
Pe inimă să-mi așezați
Aceste,-n loc de cruce,
Ca să păstrez și în mormint
Comoara din lădiță,
Cum i-am păstrat pe-acest pământ
Iubire și credință³².”

Asemenea poezie, care amintește de eminesciana **Mai am un singur dor**, dovedește reale calități ale poetului gorjean și poate fi considerată una dintre creațiile antologice ale lite-

raturii române, spre amintirea celui care a semnat Emanuel Părăeanu.

- ¹ Vezi: „Arhivele Olteniei”, 1929, nr. 45—46.
- ² Vezi: **Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900**, Ed. Academiei R.S.R., București, 1979, p. 667.
- ³ Vezi: **Enciclopedia română**, Sibiu, 1904, vol. III, p. 525, capit. **Părăeanu**, sub redacția lui Alexandru Ștefulescu.
- ⁴ Vezi: **Pentru respectul adevărului**, în: „Gorjanul”, Tîrgu-Jiu, nr. 32—33, 10 septembrie 1937.
- ⁵ **Părăeanu Emanoil: Cuvîntare (...)** (din 1913, la Tîrgu-Jiu), Tîrgu-Jiu, 1913, p. 2—3.
- ⁶ **Suflet din popor**, Ed. Tip. Artistică „Lumina” — Frații Niculescu, Tîrgu-Jiu, 1914, p. 3.
- ⁷ Vezi L. Predescu, **Enciclopedia**, Ed. Cugetarea, 1940, p. 634.
- ⁸ Vezi „Unirea Neamului”, Tîrgu-Jiu, anul I, nr. 25, 30 martie 1914.
- ⁹ **Cerșetoarea**, poezie, în: „Jiul”, nr. 8—9, 25 decembrie 1894, p. 2.
- ¹⁰ **Pe banca Curții cu jurați**, poezie, în: „Jiul”, nr. 3, 15 iunie 1894, p. 5—6.
- ¹¹ **Doamne, vezi cît sînt de răi!**, poezie, în: „Jiul”, nr. 3, 15 iunie 1894, p. 16.
- ¹² **Nîcu, Steluța. Nuvele**, Tip. Miloșescu, Tîrgu-Jiu, 1889, 32+18 p. (BA. II. 119368).
- ¹³ **Umbre și lumini**, Tip. Miloșescu, Tîrgu-Jiu, 1896, 84 p. (BA.II.119395).
- ¹⁴ **Cartea săteanului**, Tip. Miloșescu, Tîrgu-Jiu, 1897, 154 p. (BA.I.119693).
- ¹⁵ **Suflete din popor**, Tip. Lumina, Tîrgu-Jiu, 1914.
- ¹⁶ **Hoțoaica**, poezie, în: „Șezătoarea săteanului”, I, nr. 1, p. 20.
- ¹⁷ **Cu drag**, poezie, în: „Șezătoarea săteanului”, XVI, nr. 3, martie 1914.
- ¹⁸ **Viteazul răsplătit**, poezie, în: „Șezătoarea săteanului”, XVII, nr. 4, aprilie 1914.
- ¹⁹ **Patul ei**, poezie, și **Ce noroc!**, poezie, în: „Șezătoarea săteanului”, III, nr. 2, septembrie 1890, p. 71.
- ²⁰ **Scrisoare**, poezie, în: „Șezătoarea săteanului”, III, nr. 4, noiembrie 1900, p. 155.
- ²¹ **Singur**, poezie, în: „Șezătoarea săteanului”, V, nr. 9—10, sept.—oct. 1903, p. 241.
- ²² **La Plevna**, poezie, în: „Lumina”, Tîrgu-Jiu, I, nr. 1, p. 23—25.
- ²³ **Rezervistul**, poezie, în: „Amicul poporului”, I, nr. 4, august 1898, p. 127.
- ²⁴ **De strajă**, poezie, în: „Amicul poporului”, III, nr. 6, 15 decembrie 1901.
- ²⁵ În vol. **Lumini și umbre**, 1896, p. 11.
- ²⁶ Vol. cit., p. 76—77.
- ²⁷ Vol. **Nîcu, Steluța. Nuvele**, Tîrgu-Jiu, 1889, 32+18 p. (BA.II.119368).
- ²⁸ Vol. **Cartea săteanului. Nuvele**, Tîrgu-Jiu, Tip. N.D. Miloșescu, 1897, 154 p. (BA.I.119693). Volumul cuprinde și poezii și este dedicat lui „Alexandru Ștefulescu, Iuliu Moisiș și Rola Piekarschi”.
- ²⁹ Vol. **Suflet din popor**, Tîrgu-Jiu, Tip. „Lumina”, 1914, 86 p. (BA.I.37769).
- ³⁰ Iuliu Moisiș, **Căpitanul Emanoil Părăeanu, poetul Gorjului...**, Craiova, 1929, 16 p. Extras din „Arhivele Olteniei”, 45—46, 1929 (BA.II.102507).
- ³¹ I. Mohor, **Aducerea osemintelor căpitanului Emanoil Părăeanu în Tîrgu-Jiu**, în: „Gorjanul”, Tîrgu-Jiu, IV, nr. 1—2, 1—8 ianuarie 1927, p. 5.
- ³² În vol. **Umbre și lumini**, Tîrgu-Jiu, 1896, p. 82.

2. PANTELIMON NICOLESCU — MONU

(1901—1980)

Am o datorie mai veche față de cel ce a fost poetul Pantelimon Nicolescu-Monu. A avut încrederea în condeii acestor însemnări scriindu-i cu limbă de moarte asemenea cuvinte : „Simt că, nu peste mult, cortina se va lăsa. Am unele materiale strânse cu mîgală. Nu le pot încredința decît unui om care să le poată întrebuința, cerceta și pricepe concordanța lor cu timpul (. . .), dă pe la mine și vezi-le. Sînt sigur că te vei opri asupra lor (. . .)”. Am fost la ultimul său domiciliu, în București. I-am văzut biblioteca și manuscrisele. Mi-a povestit despre sine și l-am înțeles. Avea să-mi trimită cîteva scrisori, o notă autobiografică și un colet cu manuscrise”.

Monu a fost un învățător luminat, un politician cu vederi progresiste, un publicist cu predilecție pentru didactică, dar și un scriitor care și-a încercat talentul în schițe despre oamenii satului și în poezii cu suflet înnoitor.

Pantelimon Nicolescu s-a născut la 1 februarie 1901 în Sănătești, sat al comunei Arcani — Gorj; părinții lui, Nicolae și Maria, au fost țărani săraci iar mama nu știa carte. A urmat școala primară în sat cu învățătorul Ion Petrescu, apoi cursurile Gimnaziului „Tudor Vladimirescu”, Tîrgu-Jiu și ale Școlii normale Pitești. În 1920 s-a încadrat în învățămînt, la Bîlta — Gorj. Din 1923 și-a stabilit domiciliul în Stănești — Gorj, unde s-a căsătorit și a rămas în învățămînt, pînă la pensionare, iar din 1964 s-a mutat pentru totdeauna la București, unde l-am cunoscut și noi. S-a stins din viață în 1980.

Monu și-a împărțit viața între școală, politică, creație literară și publicistică. Pe tărîmul școlii a activat o vreme și ca inspector școlar, dar s-a preocupat mai ales de Asociația învățătorilor din Gorj, de revista acesteia și de publicarea, în colaborare cu C.V. Cătuș, a 14 manuale dedicate claselor mici, pentru care a fost distins cu titlul de învățător emerit.

A fost membru al P.C.R. din ilegalitate, întemeietor la Gorj al Frontului Plușarilor și președinte al acestui partid și primul președinte județean al Frontului Democrației Populare.

PANTELIMON NICOLESCU-MONU

Ca publicist a început fiind la școala normală iar ca scriitor, Monu a debutat în 1921, cu schițe din viața școlii, în revista „Lamura”. A semnat versuri, articole și proză scurtă în „Crinul satelor”, „Gorjanul”, „Curentul nou”, „Revista învățătorimii gorjene”, „Țara lui Litovoi”, „Gazeta Jiului” și „Steagul nostru”, publicații apărute în Gorj. Unele schițe literare și poezii au fost publicate sub semnătura lui Monu în „Universul literar”, „Curentul”, „România literară”, „Luceafărul” și „Scînteia” de la București, „Pămînt și suflet oltelesc” din Craiova, „Datina” de la Drobeta Turnu-Severin ș.a. În ultimii ani ai vieții a participat la întrunirile cenaclului bucureștean „Mihail Sadoveanu” și a publicat proză scurtă într-o plachetă a acestui cenaclu.

Articolele scrise de Monu au un țel nobil, acela de a educa. Concepția sa despre publicații în general și-a exprimat-o în articolul „Presa” apărut în „Gorjanul”, în care spunea : „întotdeauna am considerat presa o școală de adulți”³.

Poeziile lui Monu aduc scrieri de talent, deși au fost pe drept criticate pentru stilul lor adeseori neglijent⁴. Unele din poezii rezistă prin imagini artistice alese, altele cel puțin prin sublinierea în limbă versificată a unor sentimente și atitudini durabile, ori a unor adevăruri care atrag atenția cititorului.

Poezia „Eu și tu”, scrisă și publicată în 1932⁵, amintește de ideile eminesciene din poemul „Împărat și proletar”, cu toate că este departe de a intra în comparație cu acesta :

„Cine dă vreo importanță fumului ce piere-n vînt ?

Cine stă s-asculte astăzi muta multilor durere,

Cari cad sub o povară hărăzită pe pămînt ?

Cine-i cel ce pot-să dea o dulceagă mîngiere ?...

Ai văzut ? Ce bine-mi pare ! Unu-n lume mai puțin.

Golul tău nu se cunoaște ! Ești o mîină de pămînt,

Din colosul de țărîină ; iar în urmă-ți alții vin

Și-or găsi mai mult o coajă, ce-or mîncă-o-n vesel cînt !

Ai căzut tu pentru mine ? Tu erai dator să mori !

Eu, sunt eu, deasupra legii, iară tu ești doar un prost !

De cînd lumea, mi-este dată să risip mereu comori,

Chiar de sunt strinse de tine ! Așa e, așa a fost !

Mori și n-ai drept la răsplată ! Și răsplata e a mea !

Nu vezi că eu sunt mai tare ? Legile au doar un rost,

Ca să-ți spună : „Tu muncește și s-î mori, că ești un prost !”

Le-am făcut azi ca și mîine și le-oi face pururea”.

În 1941, în plin război, versurile lui Monu au devenit o chemare la luptă, ca poezia „În țara lui Litovoi”⁶, poate cea mai frumoasă din cîte a scris. Reținem îndemnul prin faptele primului voievod oltean :

„Tulnicul de aramă răsună la «Curte».

Din morți, în tinia scundă, trezit sta Litovoi.

Durerea-l sfișie, și-o clipă-l amurte,

Își scutură barba și glasul-i pornește apoi :

«Aprindeți pe virfuri, în nori, vîlvătae :
La Gruî, la Porceni, la Schela și Bîlta ;
Să afle, din lănoare și Olt, că-i bătae ;
S-alerge cum pot : cu coasa, cu furca și bîta.

Buliga și Daia să treacă prin codrii spre Strei,
C-acolo-i-așteaptă și frate-meu Bărbat,
Vîlcan și cu mine, vom trece prin chei,
Dînd veste la Argeș, ...că noi am plecat».

Cînd miezul nopții bate, s-aruncă oastea toată:
Și-ntr-un măcel sălbatic-ngenunche Litovoi.
Cu ultima suflare, cu drag, l-ai lui mai cată :
«Și astăzi eu mor liber, tot ca-n șapte-și doi».

Cocoșii cîntă-n hainici și morții intră-n cripte.
Pe Jii, spre Curtișoara se pierde voievodul ;
Ca-n noaptea următoare să iasă din morminte.
Din țara lui spre luptă, să iasă tot norodul.

Căci Litovoi nu are odihnă în mormînt.
Cît timp aude geamăt de frate subjugat,
...Se bate el cu morții, pe sfintu-ne pămînt,
Cînd celor vii le-teamă și lupta au uitat".

Asemenea versuri amintesc de „Umbra lui Mîrcea la Cozia“, din creația lui Grigore Alexandrescu.

Căutările pentru a înțelege drumul spre o lume nouă
l-au subjugat neîncetat pe Monu și transpar în versurile lui
cu idei ale emancipării. Ele dovedesc o fire încrezătoare care
îvinge greutățile spre o țintă precisă, ca în poezia „Călă-
torii“ :

„Nebune călător ! Ce-ți croești drum prin stîncă,
Cînd alături se găsește limpede, frumos drumeag ?
Mîna ta-i neputincioasă și-au cercat și alții încă
Drum prin munte ; dar căzut-au toți șireag !

Hai pe drumul fără piedici și pe care toți apucă.
Ce frumos este peisajul, încît sufletu-ți desfată !
Mai curînd un drum în soare ar putea ca să se ducă ;
Dar prin piatra ce-ți stă-n față, niciodată, niciodată !

Sînt nebun ? Se poate asta, dar prin stîncă-i drumul drept.
Dincolo de piatra mare e lumină. Ah, lumină !
Să te văd statornicită, să te scoli cu foc în piept
Și să mor, ca-n urmă-mi apoi, lume nouă va să vină.

Drumul nostru larg și vesel se sfîrșește în genune,
Drumurile fără muncă, toate-nșală, că ascund
La un capăt, sau în fiecare clipă, nu minune,
Ci prăpăstii cu-ntunerice și noroaie fără fund.

Că în toată a mea viață voi fi rob acestei stînci ?
O, o știu de mult prea bine, precum știu că am să cad ;
Dar un picur de lumină pentru negurile-adînci
Costă vieți, și mi-o dau vesei să croiesc luminii vad.

Murim toți ; nu la fel însă, că depinde de cum mori.
Una-i să cazi în mocirlă, alta-i să mori sus pe creste,
Învelit în raze multe, de la aștri și din sori.
...Deci, la drum și fiecare să-și cinstească-a lui poveste".

Monu avea mare încredere în puterea cadrelor didactice
de a lumina poporul, de a-l chema la fapte pentru o lume
nouă.

Sonetul „Învățătorul”⁸, deși contradictoriu în final, e în
prima parte un imn pentru dascăl și învățătură :

„L-am întilnit albit de tînăr cu ochii faruri prinse-n ceară.
În diminețile ceteoase, cu neguri învelite-n ploii,
Pe drumul îmbetit sub dilme și sub troene de noroi.
Vorbea ceva, de lumi visate și zbîndite-n fapt de seară.

Sfioși ne întrebau salcîmii, atît de strîmbi și-atît de goi !
Am stat de vorbă-n drum, tovarăși, să zămislim o lume clară
Și-n sufletele n-florite suna a vremurilor fanfară...
Și brazda ne-a grăit în șoaptă : «Eu v-am chemat

pe amîndoi.» !

Cu rezonanțe din poeziile lui Coșbuc și Goga, poeziile
lui Monu despre dezrădăcinarea intelectualului de la sate au
o frumusețe aparte. Așa sînt „Scrisoare — dedicată tinerilor
învățători”⁹, „O sat !...”¹⁰ și „Reîntors...”¹¹, cu adevărat anto-
logice.

Alte poezii ale lui Monu aduc vibrația unui suflet sen-
sibil în fața naturii, ca în acest fragment din „Tablou de iar-
nă”¹² :

„Murea aseară toamna pe brațul unui pin
Și respira rugină din frunze și suspin ;
Iar noi treceam cu viața zglobiu peste covor,
În lacrima pădurii pluteam de cald fior”.

Poeziile publicate în 1971 în „Luceafărul”¹³, sub titlurile „Echilibru” și „Mărturisire”. scot din condeiul lui Monu încrederea în viață perpetuă, una din ele sfârșind cu versul „Bună dimineața, viață !”.

Proza scurtă risipită sub numele lui Monu în diverse publicații aduce fapte ale oamenilor obișnuiți, adesea cu tentă moralizatoare, expuse în limba neaoșă, simplă, fără veleități artistice deosebite și se încadrează în efortul unui dascăl de provincie care a găsit și în literatură un mijloc de educație permanentă.

După A. Ștefulescu, Pantelimon Nicolescu — Monu a fost al doilea învățător care a ajuns în fruntea dascălilor gorjeni și le-a oferit un exemplu de activitate creatoare în slujba culturii și artei.

¹ Scrisoare originală autografă din 28 octombrie 1975.

² Ne-a oferit manuscrisul unui „Abecedar”, nepublicabil, și Caietele I—II privind istoricul „Asociației învățătorilor din Gorj”.

³ Monu, *Presa*, în: „Gorjanul”, Tîrgu-Jiu, nr. 7—8, din 21—28 februarie 1931.

⁴ Profesorul Mircea Pirvulescu face o asemenea critică poeziilor lui Monu în ziarul „Gorjanul”, anul VI, nr. 8—9, aprilie—mai 1929.

⁵ Monu, „Eu și tu”, în: „Revista învățătorimii gorjene”, Tîrgu-Jiu, anul III, 1932, nr. 6—7.

⁶ Idem, *În țara lui Litovoi*, în: „Revista învățătorimii gorjene”, Tîrgu-Jiu, anul XII, ianuarie—februarie 1941, nr. 1—2, p. 37—38.

⁷ Idem, *Călătorii...*, în: „Revista învățătorimii gorjene”, anul III, 1932, nr. 8, p. 14—15.

⁸ Idem, *Învățătorul*, în: „Țara lui Litovoi”, anul XI, 1940, nr. 1—2—3, p. 51

⁹ Idem, *Scrisoare. Dedicată tinerilor învățători*, în: „Revista învățătorimii gorjene”, anul VII, 1936, nr. 7—8, p. 23—24.

¹⁰ Idem, *O, sat !...*, în: „Revista învățătorimii gorjene”, anul VI, 1935, nr. 9—10, p. 27—28.

¹¹ Idem, *Reîntors...*, în: „Revista învățătorimii gorjene”, anul VII, 1936, nr. 3—4, p. 38.

¹² Idem, *Tablou de iarnă*.

¹³ Idem, *Echilibru și Mărturisire*, în: „Luceafărul”, București, anul XIV, 1971, nr. 1 (453), 2 ianuarie.

3. ION GHEORGHE ANGLIȚOIU

(1913—1942)

Din Hobîța lui Brâncuși provine și un poet, cel ce semna Ion Gheorghe Anglițoiu, o figură literară pierdută în anii afirmării, din timpul celui de-al doilea război mondial. Autor al unor volume de poezii publicate și al altor lucrări rămase în manuscris, n-a convins printr-un talent de excepție și a intrat ușor în uitare, deși cel puțin câteva poezii sînt antologice și îi puteau reține numele.

Ion Gheorghe Anglițoiu s-a născut în iunie 1913¹, în familia de țărani Gheorghe P. Anglițoiu, în cătunul cu nume veșnic de pe Bistrița gorjeană, într-o casă cu tei la poartă, de care și-a adus uneori aminte. „La umbra și balsamul lui îmbătător — a scris el într-o povestire din volumul inedit „Livada copilăriei”², — mama mi-a împletit funie de năzuinți din sfîrșitul fusului cu tort și melodia cîntului cu gize și moșnegi...”. Chipul mamei, de asemenea, l-a urmărit pretutindeni. Mătușa Rada, — poate altădată iubirea tînărului Brâncuși —, îi descînta de deochi și-l doftoricea, după cum aflăm într-o altă povestire inedită.

Școala primară a urmat-o la Hobîța, începînd din 1920, avînd un dascăl iubitor de istorie și frumusețe, rămas în memoria poetului cu un portret viu: „... ochii sufletului meu te văd mereu în pragul casei de lumină, privind lung în calea lungă a generațiilor noi și dogorînd făclie în besna veacului, așa cum te-am cunoscut”.

Anii primelor clase au constituit perioada cunoașterii naturii de către un hoinar prin pădurile din apropiere. prin zăvoitul Bistriței limpezi ca lacrima, prin cîmpiile de timpuriu uscate în arșița verii...

„Purtam cămașa ruptă-n spate
Si spini bătute adînc în tălpi,
Hoinar din zori și pînă-n noapte,
De soare ars ca un dănciuc
Uitînd de foame și de sete
Veneam acasă să mă culc...”

astfel scria într-o povestire numită „Hoinar”.

La vârsta de 14 ani, în 1927, Ion Gheorghe Anglițoiu s-a înscris ca elev la Liceul „Mihail Eminescu” din București. A revenit la Hobița în prima vacanță de iarnă, după o călătorie cu trenul pînă la Tîrgu-Jiu, cu o sanie pînă la Telești și pe jos pînă acasă, pentru a participa la sărbătorile de iarnă ale satului, după cum își amintea într-o altă povestire autobiografică. I se păstrează „carnetul de identitate de elev”, cu nr. 215, din clasa a III-a, 1929—1930, document care poartă fotografia din 1929 și vizele de călătorie cu trenul pentru vacanțele petrecute la țară.

A absolvit cursurile secundare în 1934, al Liceului „Titu Maiorescu” din București³, la care se înscriesese în clasa a V-a, începînd din anul școlar 1931—1932.

Tatăl, Gheorghe P. Anglițoiu, și-a luat, în acea perioadă, slujba de gardian public în municipiul București⁴ pentru a-și ajuta fiul. Prin notele obținute la bacalaureat în 1934, Ion Anglițoiu a fost clasificat al 15-lea din 29 elevi, după cum se cunoaște dintr-o copie după diploma de absolvire eliberată la 10 noiembrie 1934⁵.

Dornic de a-și continua pregătirea, Ion Gheorghe Anglițoiu a urmat cursurile Facultății de litere și filozofie din București. După absolvire, în 1939, a intrat în serviciu la Primăria Sectorului de negru din București. A fost, apoi, luat în armată, unde a urmat școala de ofițeri în rezervă⁶. După această școală s-a încadrat ca ofițer activ în armata națională, la Regimentul 18 Dorobanți.

În timpul celui de-al doilea război mondial, a căzut în luptele de la Stalingrad, în 20 noiembrie 1942, la vârsta de 29 ani, în plină tinerețe⁷.

Debutul poetic al lui Ion Gheorghe Anglițoiu îl constituie volumul „Harfe”, apărut în 1939⁸, cînd autorul lui era încă student. Cuprinde 45 poezii selectate dintr-un caiet de încercări literare mai vechi. Recenzat cu îngăduitoare atitudine critică în hebdomadarul „Gorjanul”⁹ de la Tîrgu-Jiu, volumul a fost bine primit de conjuțeteni pentru că prezenta „licăriri și versuri frumoase, care ne anunță ivirea sfioasă a unui nou talent pe plaiurile noastre. Sensibilitatea naivă a acestui volum de tinerețe clocotitoare e de parte de a fi o scădere. Ea e trunchiul pe care se vor altoi

înfrîngerile și biruințele viitoare...". Recenzentul, convins că poetul „va aduna cîndva pulberea stelelor, foșnetul porumbului de toamnă și tristețea sau înaltul nopților de iarnă...", citează cîteva strofe din asemenea „bucete de vis" și își manifestă încrederea că acesta „poate pași cu încredere în lupta pentru cucerirea redutelor poeziei".

Volumul „Harfe" are ca motto o dedicație, „Obol satului meu" ceea ce dovedește rădăcinile trainice ale inspirației poetice și respectul pentru tradițiile de la țară.

Considerînd poezia un tărîm cu „țărîmuri de lumină" și „fîntîni din soare" spre care se pot întinde „punți de vis". poetul gorjan cheamă tinerii, în debutul volumului, numit „Urcuș olimpien", spre culmi spirituale demne de „setea noastră mare", dincolo de „zarea ce cuprinde / cîmpul veșnicilor taine", într-o călătorie de la frumosul natural la cel recreat, dovadă a rolului înțeles al creației, al operei de artă. Același rost al poeziei, implicit al poetului, se străvede în a doua poezie a volumului, în „Cîntec pentru mine".

Poetul nu-și uită rădăcinile devenirii sale, țărâni, și nici modelul popular de versificație, într-un „Răvaș satului meu".

O elegie numită „Tristețe", subintitulată „Satului meu", este dedicată satului Hobița, care, desigur, i-a fost leagăn de neuitat. O muzicalitate aparte freamătă în această poezie despre înaintașii care nu se mai întorc :

„Sat tăcut, rămas uitării,
De ce-n hohot plîngi în vale
Și tot cași mereu cărării
Care urcă-n deal la cruci
Sub zăbranicu-nserării ?

Cine vrei să mai coboare
De sub plîngătoare salcii ?
Cine, — acolo, spune-mi, n-are,
Cu parfum, ori ofilită,
Din grădină, smulsă floare ?

Au urcat atîtea rînduri
De pe vale, sus la cruci,
Și-or urca jeliți în plînsuri
Și în strigăte de clopot,
Cît vei fi bătut de vînturi !

Veşnicia-şi cheamă mirii,
Nu mai plinge, sat uitat!
Tu ai lacrimi, trandafirii,
Să-mpleteşti frumoase jerbi,
Aşa-i scrisă legea firii!"

Alte poezii deplîng starea ţăranului din anii '30, cum sînt „Rugăciunea plugului“ şi „În lume singur“, iar „În haiducie“ pare a da o soluţie pentru ieşirea lui din această stare :

„Era într-un amurg de seară
Cu flori de liliaci şi cer senin de vară
Cînd mi-am pus spada la obînc
Şi-n şea m-am aruncat pe murg.

La uşa casei am pus zăvorul
Şi-nchis, plîngînd, ramas-a dorul;
Iar la-nvechite porţi, făcute din stejar,
Un lacăt greu, de meşterul-fierar.

Pornit-am noaptea, pe poteci cotite,
Şi-n prispă mi-au rămas muşcate înflorite
Şi ederă sprintară cu firele vînjoase—
Podoabă birnelor bătrînei mele case.

De pază am lăsat doar liniştea adîncă
Şi cheile ascunse în frunze sub o stîncă;
Pe murg, încet, în culme m-am urcat
Şi-un chiot lung am dat spre sat.

Pe-obraji, şiroaie — lacrimi se preling,
Gîndind că nu mă-ntorc curînd..
Şi-n pas domol, lăsat-am murgul să coboare
Spre codrul verde cu izvoare..."

În poemul „De ce plîngi, codrurile, voinicile?...“, cu re-
verberaţii din folclor şi din culegerile populare eminescien-
ne, apar accente mai pronunţate ale revoltei sociale :

„Țic, îți spun doar jalea mea,
Jalea mea cît e de grea :
S-au stins focurile-n vetre,
Unde strînși voinici în cete
Mi-au cîntat în noapte doina..."

Azi securca mă doboară,
Din stăpîu de-odinioară!
Ah, și plîng, poete, plîng,
Vreau voinicii să mi-i strîng!..."

Cîteva poezii sînt dedicate, firește, mamei. „Mărgăritar pentru leagăn“ este un frumos omagiu, sub forma unui cîntec de leagăn, adus celei ce i-a dat ființă poetului. Poezia „Mamei“ este un fior stîrnit de despărțirea copilului înstrăinat :

„Era pădurea înverzită mamă,
Și-mboboceau tufițe de cicoare,
Cînd m-a pornit de-acasă,-n zări streine.
Un dor înmugurit în sărbătoare.

Eram doar rupt din voi, cei de la brazdă,
Și dorul pentru voi, înmugurise,
S-aprind din zări în suflet o făclie,
Să fiu nădejdea-n sat și cheag de vise...

Și-a scîrțîit în urma mea portița
Ca un suspin ușor al tuturoră ;
Și pe răzoare pînă-n creastă, mamă,

Mi-ai dus toiagul zării și-aurora
Din ochii tăi a lăcrimat în iarbă.
Ca să destrami din ceața neputerii
La ochii uzi și pironiți în zare
Ai dus o mină streășină vederii..."

Scrisă în gen epistolar coșbucian, poezia „Carte mamei“ este portretul mamei cu cinci feciori care au plecat la oaste „să pună pieptul ziduri la hotar“, rămasă îndurerată prin pierderea a patru dintre ei pe frontul încrîncenat.

Nostalgia depărțirii de „Meleaguri dragi“ l-a stăpînit pe cel plecat de-acasă și a pătruns în versurile lui ca o aromă îmbietoare :

„Culmi cu fagi, stejari bătrîni,
Deal cu vii și cu castani,
Cine doina vă mai cîntă
Cînd eu azi îmi port departe
Haina tinerilor ani?...

Cărării pe deal, cotite,
N-are cin' -- să vă mai bată !...
Azi sub iarbă v-ați fi șters,
Numai poate-n amintire
Mai trăim ca allădată !...

Dragi izvoare de pădure,
A secat a voastră vină ;
De când eu mă-nstrăinai
Nimeni stînca n-o mai sapă
Cum săpam cu a mea mînă !...

Flori de crîng și de poiene,
V-am iubit făcînd cunună ;
Care mînă vă mai frînge
Mîine-n zori, în amintirea-mi
Pe-o Troiță să vă pună ?...

Volumul „Harfe“, cu poezii pe teme dintre cele mai diferite, exprimă respectul pentru condeierii pe care i-a admirat poetul, cu un omașiu „Lui Titu Maiorescu“, la moartea acestuia, și „Închinare lui Octavian Goga“.

Pastelurile readuc în atenție o fire sensibilă la frumusețile naturii — „Primăvara“, „Călătorie“, „O noapte de april“, „Pastel nocturn“, „Noapte bună !“. Cîteva poezii de dragoste aureolează pana unui poet modern — „Fecioara satului“, „Între mesteceni“, „Gînd hoinar“, „În seara visurilor mele“ ș.a.

Apariția volumului „Harfe“ atrage atenția Fundației culturale „Luceafărul“ din București, a cărei revistă îl invită pe tînărul poet să colaboreze, socotindu-l „prieten colaborator și abonat“¹⁵.

În perioada pregătirii următorului volum de poezii — „Pulbere de stele“ —, în noiembrie-decembrie 1940 și ianuarie 1941, Ion Gheorghe Anghitoiu a îndrăznit a expedi cîteva scrisori poetului Tudor Arghezi, reușind în cele din urmă să primească un răspuns de la marele poet național. Răspuns datat „31 ianuarie 1941“, cu indicarea adresei și telefonului unde să dialogheze direct. Nu știm cum au evoluat relațiile dintre cei doi poeți, dar este de apreciat gestul maestrului de a da un răspuns fie și ca acesta :

„Stimate Domnule Anglițoiu,

Mulțumindu-vă pentru reexpedierea unei scrisori, pierdută, dimpreună cu alta pierdută de tot, de către o Domnișoară studentă, care îmi afirmase că scrisorile i-au fost furate cu ghiozdanul, la Academia Comercială, dar care locuiește chiar în strada Dionisie, unde ați găsit scrisoarea, în noroi, nu mă pot împiedica să vă exprim satisfacția că în confuzia de noțiuni și sentimente actuală, se mai află sensibilitate la onoarea delicată a unei inime datorii de amănunt.

Primiți vă rog felicitări și cele mai bune salutări.

I. Arghezi

37 Prolungirea Mărțișor

București (5);

Telefon 3.33:54"

Felicitările și salutările primite de la Tudor Arghezi trebuie să-l fi măgulit pe Ion Gheorghe Anglițoiu, poet aflat la primele lui volume. De pe plicul expedit de la Mărțișor aflăm și adresa din 1941 a destinatarului: București, strada Dionisie Lupu 48 (Biroul M.O.N.T.)¹⁴.

Volumul „Pulbere de stele”¹², cu un titlu sugerat de recenzia din „Gorjanul” la volumul „Harfe”, a apărut la București, în 1941. Acesta cuprinde alte zece poezii scrise în perioada 1938—1941, „însă zece poezii de talent”, cum avea să aprecieze, în recenzia pentru această nouă apariție editorială, poetul conjudețean Stelian Sterescu¹³.

După terminarea examenului de diplomă la Universitatea din București, în noiembrie 1939, poetul a plecat militar, pînă în noiembrie 1940, cînd s-a întors la București. În primele zile ale lui ianuarie 1941 a compus poezia „Revelație”, care să deschidă volumul „Pulbere de stele”, programat să apară pînă în aprilie 1941, cînd a și apărut. A adunat pentru noul buchet de versuri o „Elegie” din mai 1938, dedicată „Lui Octavian Goga”, poetul elogiât în volumul „Harfe”, poemul „Frunză, lacrimă de toamnă”, scris la Hobița în noiembrie 1939, alte patru poezii compuse și

datate în 1939—1940, între ele fiind „Mormintul voievodului de la Turda” și „Terține poștale”, precum și alte trei poezii scrise după revenirea din armată la București din noiembrie — decembrie 1940, anume „Colindă tristă”, „Destăinuiri poștale” și „Zadarnic zărilor te cer”. Unele poezii ale volumului „Pulbere de stele” aduc o tonalitate tristă și sentimentul de durere, pricinuite de odiosul dictat de la Viena, care rupsesse o parte din trupul țării, și începerea unui nou război mondial. Poetul, educat în spiritul dragostei de patrie, suferea și se chinuia pentru viitorul țării. „Colindă tristă” este un cântec de jale în stilul popular al colindelor noastre :

„Sfoară-n țară,
Svon de seară...
Vin dușmanii,
Nori pe cer,
Lerui, doamne, Ler.

Vin în valuri,
Peste lanuri,
Roi, lăcuste,
Foc și fier,
Lerui, doamne, Ler.

Răi, păgîni...
Gem românii
Puși în lanțuri
Frații pier,
Lerui, doamne, Ler.

Ziuă sfintă,
Țara-mi frintă
Urc-o iară
Stea pe cer,
Lerui, doamne, Ler”.

Necesitatea comunicării artistice interne și a exprimării directe a sentimentelor de durere pentru necazurile țării se potrivește stilul epistolar din poeziile „Terține poștale” și „Destăinuiri poștale”. Prima dintre poezii este adresată tatălui poetului :

„Taică, sufletul mă doare
Și n-am cui să-mi spun durerea,
Ți-o spun ție în scrisoare...

Taică, sufletul mă doare :
O cucută blestemată
Și-a-ntins brațele-n ogoare...

Umbra-i crește în lințoliu
Peste umeri dalbi de țară
Și mi-o-mbracă-n negru doliu ;

Se șterg chipuri din icoane,
Iar pe crucea răstignirii
Cuvioșii pling în strane...

Și din zări, pe căi moldave
Frații vin cu toamna-n suflet,
Rătăcind ca niște nave.

Se strâng poeții-n sobor...
Doamne-ajută, când suna-va
Corn regesc mîntuitor...

Taică sufletul mă doare
Și n-am cui să-i spun durerea,
Ți-o spun ție, în scrisoare..."

„Destăinuri poștale” este adresată în subtitlu „Frate-
lui meu Vasile” și readuce în prim-plan grija pentru viitorul
patriei, peste obișnuitul „viscol de nervi” :

....Tu, știi prea bine cum e mama :
Cu ochii umezi ani, mereu ;
Iar tata-i dus în lume pentru noi,
Și peste părul lui a nins,
Luptînd în viscolul de nervi.

Azi, frații nu-s cum i-ai lăsat...
Înjuță boii și cu plugul
Brăzdeaz-adîncuri de ogoare,
Și-s fruntea horelor din sat
În zile mari de sărbătoare.

Maria, sora noastră-i mare...
Cu frunza dudului aleasă,
Să-și țese iie și maramă,
Ea crește viermii de mătasă.

Țăranii tot așa-s trudiți
De vremuri grele și de munci...
Dușmanii, haite de zăvozi,
Le-au sfirtecat mănoase lunci...

Piecați pe sape în ogoare,
Cu dor de falnici voievozi
Las-ochii duși înspre hotare..."

Poezia de dragoste „Zadarnic zărilor te cer“..., din noiembrie 1940, este apăsătoare. În țară se abătuse și un cutremur, toți sufereau o nouă rană dureroasă. Poetul simțea un chinător sentiment al singurătății :

„Strein, cu ceru-n creștet frînt...
Orașele mi-au pus pe umeri
Singurătățile. — veșmînt.

Te-nalță, viață, în pridvor,
Și lasă-ți ochii de zambile
Să-mi spun doar dorul numai lor.

Cînd sub pieptarul meu de jar
Buchetui florilor aibastre
Înrourat se-nvoltă clar.

Tu, aromată ca un vin,
Întinde-mi brațele-amîndouă
Cu două lujere de crin.

Dar ne desparte-a'îta cer !...
Cu rane ghimpelui de spini,
Zadarnic zărilor te cer..."

Cu volumul „Pulbere de stele“ poetul dovedește real talent. Poezia de atitudine socială directă, cu elemente ale versificației moderne, din acest volum, sporește interesul nostru de a-l scoate din uitare pe Ion Gh. Angheloiu, nume demn de a fi reținut de dicționarele literaturii naționale.

Al treilea volum de versuri semnat de Ion Gh. Anghitoiu cuprinde poemul dramatic „Vis de aur”¹⁴ din 1941, scris probabil pentru acțiunile culturale ale ostașilor români, la Petroșani, unde autorul se afla în august același an. Personajele poemului sînt personificări ale provinciilor românești.

Pe ultima pagină a acestei cărți sînt anunțate alte volume în pregătire — „Livada copilăriei”, poem în proză, și „Ciulini”, epigrame, — care, însă, nu au văzut lumina tiparului.

Cit privește poemul în proză „Livada copilăriei”, reținem puternica impresie, păstrată de poet din anii copilăriei, procurată de natura satului Hobîța și oamenii lui. Caietul „Ciulinii” cuprinde 26 epigrame clasificate pe teme de critică, fără deosebită valoare, și o parte din poeziile volumelor publicate.

Cercetînd manuscrisele rămase în grija familiei părintești a poetului, descoperim volumele pregătite, menționate în cartea „Vis de aur”, și poezii pentru o altă carte, „Salbe țării mele”, din care s-au publicat cîteva în presa gorjeană, celelalte fiind pierdute.¹⁵

Dintre poeziile anului 1942, ultimul an al vieții poetului, cîteva se păstrează în manuscris, în colecția păstrată de la autor.

N o t e :

¹ Înregistrat la 20 august 1913.

² Volum dactilografiat pentru tipar, în colecția autorului.

³ Directorul liceului era I. Rădulescu-Pogoneanu.

⁴ Se păstrează Certificatul nr. 1063 din 5 iulie 1935 privind buna comportare a tatălui său, gardian public în București.

⁵ Copie după diploma de bacalaureat cu nr. 14135 din 10 noiembrie 1934, în colecția autorului.

⁶ Se păstrează carnetul de identitate al soldatului, de la Școala de infanterie nr. 1, compania a III-a T.T.R., colecția autorului.

⁷ Se cunoaște procesul-verbal întocmit la 27 ianuarie 1943, de o comisie a Regimentului 18 Dorobanți, privind verificarea bagajelor rămase de la poetul care a căzut pe front. La 27 februarie 1943 au fost aduse la regiment și alte obiecte ale ofițerului Anghitoiu. Între ele fiind menționate „diferite cărți”. Tatăl celui dispărut pentru totdeauna a primit aceste obiecte la 6 martie 1943, dată consemnată pe același proces-verbal în copie.

- ⁸ Ion Gheorghe Angheloiu, *Harle*, București, 1939, 100 p. (B.A.: I 159825).
- ⁹ G.M., Ion Gh. Angheloiu „Harle”, în: „Gorjanul”, Tg.-Jiu, XVI, nr. 34—35, 15 septembrie 1939, p. 4.
- ¹⁰ Scrisoare a Fundației către poet din 1 martie 1940, nr. 6192. Colecția autorului.
- ¹¹ Scrisoare în colecția scriitorului.
- ¹² Ioan Gh. Angheloiu, *Fulbere de stele*, București, Tipografia cărților bisericești, 1941, 28 p. (B.A. II. 176436).
- ¹³ S. Sterescu, *Fulbere de stele*, poezii de Ioan Gh. Angheloiu, în: „Gorjanul”, Tîrgu-Jiu, anul XVIII, nr. 20, 23 mai 1941.
- ¹⁴ Slt. Ioan Gh. Angheloiu, *Vis de aur. Poem*, tipografia „Jiul cultural”, Petrosani, 1941, 12 p.
- ¹⁵ Vezi „Gorjanul”, Tîrgu-Jiu, anul XVIII, nr. 15—16, 20 aprilie 1941, nr. 26—27, 7—14 iulie 1941, nr. 29—30, 30 iulie — 6 august 1941.